

Konstrüktivist Teorinin Kimlik Kavramı Bağlamında Osmanlı'nın İslamcılık Politikası

The Ottoman's Islamic Policy in The Context of The Identity Concept of The
Constructivist Theory

Öz

Kimlik, algı, fikir ve norm gibi sosyal faktörlerin, devletlerin dış politikalarını ve uluslararası politikayı yapılandıran temel faktörler olduğunu ortaya koyan Konstrüktivist akım temsilcileri, uluslararası ilişkilerin sosyal boyutuna dikkat çekmişlerdir. Tarihsel-betimleyici yöntemin kullanıldığı bu çalışmada temel amaç; Konstrüktivizm teorisinin "sosyal etkileşimler sonucu oluşan kimliğin, aktörlerin çıkarları ve dış politikaları üzerinde etkili olduğu" savının, Osmanlı'nın son dönemlerinde uygulanan İslamcılık politikası üzerinden değerlendirilmesidir. Öncelikle Konstrüktivist teori kavramsal ve kuramsal olarak ele alınıp; temel olarak makalenin amacı dahilinde kimlik kavramının üzerinde durulacaktır. İkinci aşamada İslamcılık akımı ve politikası kısaca verilir, İttihad-ı İslam politikasının benimsenmesini sağlayan İslami kimliğin oluşum ve dış politikada uygulama süreci ele alınacaktır. Sonuç bölümünde ise İslami kimliğin Konstrüktivist teorinin kimlik kavramı dahilinde İmparatorluğun çıkar tanımlaması ve dış politikası üzerindeki etkisi tartışılacaktır.

Abstract

Constructivist movement representatives, who revealed that social factors such as identity, perception, ideas and norms are the main factors that structure the foreign policies of states and international politics, drew attention to the social dimension of international relations. The main purpose of this study in which historical-descriptive method is used; The theory of constructivism is to evaluate the argument that "the identity formed as a result of social interactions has an effect on the interests and foreign policies of the actors" based on the Islamism policy implemented in the last period of the Ottoman Empire. First of all, Constructivist theory will be dealt with conceptually and theoretically and the concept of identity will be emphasized. In the second stage, the current and policy of Islamism will be given briefly, and the formation of Islamic identity and its application in foreign policy will be discussed. In the result section; The impact of Islamic identity on the interest identification and foreign policy of the Empire will be discussed.

Giriş

Geleneksel uluslararası ilişkiler teorileri, devleti sonuç odaklı davranan, faydasını maksimize etmeye çalışan, pragmatist rasyonel aktörler olarak anlamlandırır. Bu durumu sabit gördükleri insan doğasının uluslararası ilişkilere bir yansıması olarak görüp; uluslararası politikayı da devleti de tıpkı insan doğası gibi değişmez özelliklere sahip olgular olarak düşünürler. Güç, çıkar ve anarşi gibi sabitelerden yola çıkıp pozitivist bir bakış açısıyla uluslararası politikaya, üzerinden bakılabilecek sabit kurallar oluşturmaya çalışırlar. İnsan ve toplum gibi sosyal faktörlerin devlet ve yapı üzerindeki etkisini göz ardı ettikleri gibi; iç ve dış politika arasında da kesin ayrımlar çekip dış politikanın iç politikadan bağımsız olduğunu ileri sürerler. Neo-klasik Realistler bu durumu dış politika analizleri ile aşmaya çalışsalar da devletin iç faktörleri ile dış politika arasında sistemli bir bakış açısı oluşturamadılar. Realistlerin devlet odaklı bakış açısı Liberallerin uluslararası sistemde devlet dışı aktörlerin de etkili olduğu savı ile aşılsa da; devlet temel aktör olarak kaldı. Politika-ekonomi ilişkisi odaklı bakış açıları ile uluslararası arası sistem analizlerinde konu ve aktör genişlemesini başarsalar da uluslararası sisteme verili yaklaşım geleneği onlar da devam etti.

İsmail Hakkı Elçi

Dr., İstanbul Arel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Böl., İstanbul, Türkiye, ihelcim@gmail.com, Orcid No: <https://orcid.org/0000-0002-3348-4852>

Article Type / Makale Türü

Research Article / Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler

Konstrüktivizm, İslamcılık, Kimlik, Çıkar, Politika.

Keywords

Constructivism, Islamism, Identity, Interest, Politics.

JEL Codes: N40, F50, F54

Submitted: 24 / 06 / 2022

Accepted: 30 / 09 / 2022

Sovyetlerin dağılması ve sonrasında meydana gelen değişimler karşısında geleneksel teoriler eksik kaldılar. Zira iç çatışmalar, soykırımlar, kuraklık, göç ve salgın hastalıklar gibi tehditlerin küresel ölçekte yaşanması ve hissedilmesi; uluslararası ilişkilerdeki devlet odaklı yaklaşımın terk edilmesini zorunlu kıldı. Hem uluslararası politikadaki değişimler hem de bu değişimleri açıklayamayan geleneksel yaklaşımları eleştiriye tabi tutan Postmodern yaklaşımlar sayesinde Uluslararası İlişkiler konu ve aktör bakımından genişleyerek birey ve toplum odaklı olmaya başladı.

Bu noktada ortaya çıkan Konstrüktivist yaklaşım uluslararası ilişkilerin gözardı edilen ya da bir manada unutulmuş sosyal ve soyut boyutunu yeniden hatırlattı. Sosyal etkileşimlerin ürünü olarak gördükleri kimlik, kültür, fikir ve norm gibi kavramlar ile geleneksel yaklaşımların maddi ve güç odaklı bakış açılarını aştılar. En önemli kavramları olan kimliğin, çıkar ve dış politika üzerinde etkili olduğunu, bunun değişmez olarak tanımlanan çıkarı değiştirebileceğini ileri sürmüşlerdir. Kimlik-çıkardış politika arasında çevrimsel bir ilişki olduğunu, doğal sosyal süreçler sonucu oluşan kimliğin çıkarı belirlediğini, çıkara göre de dış politikanın şekilleneceğini ileri sürdüler.

Bu çerçevede uluslararası ilişkilerdeki olaylar analiz edildiğinde Konstrüktivistlerin kimlik-çıkardış politika arasındaki ilişkiye yönelik öne sürdükleri savların, Osmanlı'nın yıkılmaktan kurtulma çaresi olarak başvurduğu İslamcılık ya da İttihad-ı İslam politikasında doğrulandığı görülür. 19. yüzyıl batı tarzı yeniliklerin ve Tanzimat döneminde gayrimüslimlere bazı haklar verilip Müslüman tebaayla eşitlenmeye çalışılması çabaları toplumun mutaassıp kesiminde dini odaklı bir tepkinin oluşmasına sebep olmuştur. Bunun yanında emperyalist ülkelerden baskılara maruz kalan, sömürgeleştirilen Müslüman coğrafyanın da sık sık ortak dini kimlik ve halifelik makamına dayanarak Osmanlı İmparatorluğundan yardım talep etmeleri de dini kimlik odaklı bir dış politika uygulamasına zorlamıştır. İkinci Abdülhamid'in dikkatinden kaçmayan bu durum, hem Müslüman Arapların kopmasını engellemek hem de kendisini yıkmak isteyen devletleri, sömürgeleştirilmiş Müslüman coğrafyalarda zor durumda bırakıp güç kazanmak amacıyla kullanılmıştır.

İşbirliği, rekabet, çatışma, uyum ve baskı gibi sosyal etkileşimler sonucu ortaya çıkan din odaklı İslami kimliğin kendini dış politikada İttihad-ı İslam ya da İslamcılık politikası olarak gösterip, devletin çıkarlarını etkilemesi; Konstrüktivist teorinin pratikleştiği bir örnek olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu makalede tarihsel-betimleyici yöntem kullanılarak, sosyal etkileşimlerin ürünü olan kimlik kavramının uluslararası politikayı etkileyen ve aktörlerin dış politikasını belirleyen bir unsur olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaç için Osmanlı'nın İslami kimlik temelli İslamcılık politikası seçilmiş; Konstrüktivist teorinin kimlik-çıkardış politika arasında oluşturduğu ilişki bu politika üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. Konstrüktivist Teori ve Kimlik Kavramı

Teoriler çoğu kez pratikte uygulaması olmayan soyut açıklamalar olarak görülseler de; uluslararası ilişkiler teorileri pratikten ayrı değildir. Oluşturulmuş her teori ortaya atıldığı dönemin olay ve olgularını açıklamaya çalışan birer tanık niteliğindedir (Smith, 1999: 8; Yalvaç, 2017: 34-37)). Uluslararası İlişkilerin özgün bir disiplin olarak ortaya çıkmaya başladığı 20. yüzyılın birinci çeyreğinden günümüze kadar, içinde bulunduğumuz anarşik devletler sisteminde dönemin genel özellik ve gelişmelerini tanımlamak için birçok teori üretildi. Anarşik devletler sisteminde kalıcı bir barışın mümkün olabileceği savı üzerine temellenen Liberalizm; devletleri güç ve çıkar peşinde koşan aktörler olarak gören Realizm ve Marksizm'in argümanlarını kullanarak uluslararası sistemi ekonomik temellerle açıklamaya çalışan Ekonomik Yapısalcılık bu teorilerin başlıcalarıdır (Viotti ve Kauppi, 2017: 26-37).

Soğuk Savaş döneminde temel tartışma Neorealist ve Neoliberalerler arasında yaşanmış; tartışma aynı şekilde kalıcı bir barışın nasıl sağlanabileceği ile ilgili olmuştur. Ancak 1980'lerin sonlarından itibaren uluslararası alanda büyük değişim ve dönüşüm başlamış, bahsi geçen teoriler bu değişim ve dönüşümü açıklamakta yetersiz kalmışlardır. Doğu Avrupa'da sosyalist rejimlerin çökmeye başlaması ve Sovyetler Birliği'nin dağılması gibi gelişmelerin önceden öngörülememesi bu teorilerin gözden düşmesine sebep olmuştur (Smith, 2007: 5). Doğu Avrupa ve Afrika gibi

bölgelerde kimlik temelli iç çatışmaların ve bu çatışmalar sonucu soykırımların, göçlerin ve kitlesel ölümlerin yaşanması güvenlik ve barış konularının devlet yerine birey odaklı olmasını beraberinde getirmiştir (Özlük, 2007: 200). Bireyi ve sosyal-toplumsal olguları uluslararası politika analizlerinde gözardı eden rasyonalist teorilerin yerine birey odaklı postmodern teoriler gelişmeye başlamış; rasyonalist teoriler sıkı bir şekilde eleştirilmiştir. Postmodern teoriler rasyonalist teorileri eleştiriye tabi tutsalar da yerlerine uluslararası politika analizlerinde başvurulacak sistemli teoriler üretmediler. Bu ortamda ortaya çıkan Konstrüktivizm, hem rasyonalist hem de postmodern teorisyenlerin argümanlarını kullanmış; uluslararası politikaya kimlik ve değer eksenli yaklaşmıştır (Demirtaş, 2019: 168-170).

Konstrüktivist yaklaşım salt bir uluslararası ilişkiler yaklaşımı değil; diğer disiplinlerde de kullanılmış ve uluslararası ilişkilere de buradan ithal edilmiş bir yaklaşımdır. Nicholas Onuf, kavramı uluslararası ilişkilerin inşasında da insanların rol alabileceğini söyleyerek uluslararası ilişkiler disiplinine uygulamış bu anlamda disipline farklı bir yaklaşım kazandırmıştır (Carlsnaes, Risse ve Simmons, 2002: 99). Konstrüktivizmin bir teori olup olmadığı konusu hala disipline tartışılabilir da Onuf'un tezini sistemleştirmeye çalışan Wendt, Konstrüktivizm'i uluslararası politika analizlerinde başvurulan bir kaynak haline getirmeyi başarmıştır.

Konstrüktivizm en önemli katkısını uluslararası politika analizlerine "kimlik" kavramını kazandırarak yapmıştır. Kimliğin dış politikanın oluşturulması sürecindeki etkisi daha önce rasyonalist teoriler tarafından göz ardı edilmiş; dış politikanın şekillenmesinde daha çok güç gibi maddi unsurlar ile uluslararası yapıda sahip olunan konum kullanılmıştır. Ancak Konstrüktivistlerde kimlik, dış politikanın oluşturulmasında en temel etkenlerden biri olarak ortaya çıkmış, devletlerin çıkar ve tehdit algılamalarının kimliğe göre yeniden tanımlanabileceği ileri sürülmüştür. Rasyonalist teorilerdeki verili, olarak görülen çıkar, tehdit ve yapı gibi olgular; Konstrüktivistlerde dinamik bir sürece dönüşmekte "kimlik" bunları şekillendiren ve değiştiren bir etken olarak belirlemektedir (Wendt, 1992: 396-415).

Kimlik, ahlak, kültür ve normlar gibi soyut ve sosyal yani maddi olmayan unsurlar analizlere dahil edilmiş; liderleri ve devletleri harekete geçiren çıkar gibi maddi unsurların dışında yeni unsurlar olarak tanımlanmışlardır (Wendt, 2003: 139-270). Yani bir devleti sadece yeni topraklar kazanmak ve güç elde etmek gibi maddi çıkarlar harekete geçirmez. Ya da bir devlet gelişmiş silahlara sahip bütün devletleri kendine tehdit olarak tanımlamaz. Çıkar ve tehdit algılamaları bunlar dışında bahsi geçen soyut-sosyal unsurlara göre de şekillenmekte ve değişmektedir. Bu unsurlar bir manada devletler için çıkar ve tehdit algılaması noktasında birer kalıp olarak ortaya çıkmaktadırlar. ABD'nin Kuzey Kore'nin nükleer silahlarını ya da İran'ın henüz olmayan, geliştirme aşamasında olan nükleer silahlarını Britanya'nın 500 adet nükleer silahından daha tehdit edici olarak algılanması kimliğin dış politika analizlerindeki önemini ortaya koymaktadır (Nye ve Welch, 2018: 11). İngiltere ve ABD'nin ortak liberal-batılı kimliği bu tehdit algılamasını değiştirmektedir.

Konstrüktivistler uluslararası politikanın verili ve yasalaştırılmış kabullerle analiz edilmesine karşı çıkıyor; değişim kavramını merkeze alarak devlet, egemenlik ve çıkar gibi kavramların zamana ve mekana göre şekillenerek toplumsal olarak inşa edildiğini ileri sürüyorlar. Değişim kavramı etrafında kimlik-dış politika ilişkisini açıklamaya çalışıp, aralarında simbiyotik bir ilişki ağı kurmaya çalışırlar. Konstrüktivistlere göre devletler dış politikalarından önce kimliklerini belirlemekte daha sonra bu kimliğe uyumlu olarak çıkarlarını oluşturmaktadırlar. Çıkar tanımlamalarını da yaptıktan sonra belirlenen çıkarlara ulaşmak için çeşitli araçlardan oluşan dış politikalarını belirlemektedirler.

Konstrüktivizmin diğer önemli kavrayışı failer ve yapıların çevrimsel bir şekilde birbirleri ile karşılıklı etkileşimleridir. Neorealistlerde failer ya da aktörler üzerinde temel bir belirleyici olarak çıkan yapı; Konstrüktivistlerde etkilenen bir olgu olarak kendini göstermektedir. Bu da dolaylı olarak kimliği etkileyen bir araç olmakta bu sayede kimlik de yapıya göre şekillenmektedir (Wendt, 1987: 340-360). Yani devletler uluslararası yapıdaki gelişmelerden etkilenerek kimliklerini belirleyebilmekte ya da değiştirebilmektedirler. Kimliğe göre şekillenen çıkarın karşısında bir anlamda, çıkara göre şekillenen bir kimlik kavramı vardır ki kimlik ve çıkarlar zaten sosyal etkileşimin ürünü olan ve zamanla değişen kavramlardır. Sovyetler Birliği'nin Soğuk Savaş dönemi

gerginlikte paylarının yüksek olduğunu ve bu durumun kendileri için sürdürülemez olduğunu görüp kimliklerini yeniden şekillendirip ekonomik ve siyasi olarak yeniden yapılanmaları ve politika geliştirmeleri buna örnektir.

Bu duruma Türkiye dış politikası üzerinden örnek verilirse; cumhuriyetin kurulmasından İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar denge politikası yürüten Türkiye kendisine kesin bir kimlik belirlemekten kaçınmıştır. Ancak savaş sonrası özellikle Sovyetler Birliği'nin istekleri ve güvensiz tavırları karşısında Türkiye Batı kampının yanında yer alarak Batılı ülke kimliğini kazanmak istemiştir. Kendini Batılı olarak tanımlayan Türkiye NATO ve Avrupa Konseyi gibi kurumlara katılarak, AET'ye girmek için çaba göstermiştir. Daha önce devletçi ekonomi politikası ve tek parti rejimine sahip olan Türkiye yine Batılı kimliğin gereği olarak ekonomide liberal politikalara önem vererek; çok partili demokratik rejime geçmiştir (Ahmad, 2015: 30-80). Belirlediği Batılı kimliği daha önce karşısına almayıp denge unsuru olarak kullandığı ve iyi ilişkiler içinde olduğu Sovyetleri de tehdit unsuru olarak öne çıkarmıştır. Burada yapının kimliği; kimliğin çıkarı, tehdit algılamasını ve dış politikayı çevrimsel olarak belirlediği savının en açık örneklerinden birine tanık olmuş oluyoruz.

Konstrüktivistler için uluslararası politika bir anlamda patika bağımlılığı gibi bir olgudur. Yarının ne getireceği güç dengesi gibi verili kabullerle anlaşılabilir. Devletlerin ne yaptıklarını anlamak için kim olduklarını, ne istediklerini ve dünyayı nasıl gördüklerini bilmemiz gerekir; bunu bilmek içinde devletlerin içinde buldukları dönemin sosyal ve kültürel bağlamını göz önüne almalıyız.

2. 19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda Osmanlıcılık ve İslamcılık Akımlarının Oluşum Süreci

Osmanlı İmparatorluğu 1699 Karlofça Anlaşması'ndan 1815'e kadar yaptığı bütün savaşlardan toprak kaybederek çıkmış, 19. yüzyıla çok zayıflamış bir imparatorluk olarak girmiştir. 1800'lü yılları diğer dönemlerden ayıran en önemli husus; Fransız Devrimi ürünü ulusçuluğun, birçok etnik unsuru topraklarında barındıran Osmanlı üzerinde yarattığı olumsuz etkidir. Daha önce savaşarak toprak kaybeden İmparatorluk, bu sefer içindeki farklı etnik unsurların dış destek ve kıskırtmaların da aracılığıyla İmparatorluktan kopmaları sonucu toprak kaybetmeye başlamıştır. Bu durum imparatorluğun dağılma ve çöküşünü hızlandıran bir faktör olmuştur. 1829'da Yunanistan, 1878'de Sırbistan, Karadağ ve Romanya, 1908'de Bulgaristan ve 1912'de de Arnavutluk bağımsızlıklarını kazanarak İmparatorluktan ayrılmışlardır (Sander, 2008: 289-317).

Bağımsızlık hareketleri sadece gayrimüslim tebaadan değil, Müslüman Araplar tarafından da başlatılacak, İmparatorluk 19. yüzyıl boyunca bağımsızlık hareketlerine rağmen ayakta durmaya çalışacaktır. Bağımsızlık hareketleri sadece bir iç mesele değil, dönemin güçlü devletlerinin dahliyle bir dış mesele haline de geldiğinden; İmparatorluğun hem iç hem de dış politikada kurtarıcı araçlar geliştirmesini zorunlu kılmıştır.

Bu zor dönemde Osmanlı'nın yıkımdan kurtulması için birçok fikir öne sürüldü. Bunlardan en önemlileri Osmanlıcılık, İslamcılık ve daha sonra denenecek olan Türkçülük fikirleridir. Üç fikir akımının ortak amacı imparatorluk unsurları üzerinde birleştirici bir şemsiye oluşturmak ve böylece İmparatorluğu içinde bulunduğu çöküşten kurtarıp yıkılmasını engellemektir (İnalçık, 2018: 307-310).

Bu üç fikir akımından ilk başvurulanı Osmanlıcılık olmuş, İkinci Mahmut ve sonrası dönemde Ali ve Fuat paşaların da sahip çıkmasıyla, bir Osmanlı milleti vücuda getirmek amacıyla kullanılmıştır. Daha önce de söylenildiği gibi Türk olmayan Müslüman ve gayrimüslim unsurların bağımsızlık amaçlı kıpırdanmalarına karşı bir antidot olarak başvurulmak zorunda kalmıştır. Tanzimat döneminde Osmanlı'da hala gayrimüslim nüfusu yoğun olduğundan İslamcılık ya da Türkçülük gibi daha az unsuru kapsayan kimliklerin kullanılması koparmaları arttıracığı düşünülmüş ve Osmanlıcılık en kullanışlı politika olarak ortaya çıkmıştır (Mardin, 2015: 72-114; Akşin, 2017: 28).

Osmanlıcılık politikası da dış tahriklerin durdurulması ve imparatorluğun içişlerine karışılmasının önlenmesi için dışa karşı kullanılan bir kimlik olarak görülebilir. Ancak Osmanlıcılık politikası daha çok içe yöneliktir. Çünkü amaç iç birliğin sağlanarak dışarıdan gelecek tahriklerin

durdurulmasıdır. Osmanlılık politikasında temel amaç tebaa arasındaki eşitliği sağlayarak herkesi Osmanlılık şemsiyesi altına koymak ve bu sayede kopmaları önlemektir (Tanör, 2018: 169-171). Yani dışa yönelik bir politika olmaktan çok; İmparatorluk'un iç sorunlarına yönelik uygulanan bir politikaydı.

İslamcılık politikası hakkında yapılan tanımların farklılaştığı nokta da, tıpkı Osmanlılık politikasında olduğu gibi, politikanın amacı konusundadır. Hee Soo Lee, Panislamizm olarak adlandırdığı İslamcılık politikasını emperyalist devletlere karşı İslam'ın birleştirici gücünden yararlanmak için kullanılan bir dış politika aracı olarak nitelerken (Lee, 1999: 363); İsmail Kara, hem içteki kopmaları engelleyip bütünlüğü sağlamak hem de imparatorluk dışındaki Müslümanları Halife'nin gücü etrafında toplayıp emperyalist devletlere karşı mücadele etmek için kullanılan bir politika olarak niteler (Kara, 1994: 20). Tarık Zafer Tunaya da dış politika ağırlıklı bir tanımla Afrika ve Ortadoğu'ya yerleşmiş Batıların bu bölgeleri Osmanlı'dan koparma emellerine karşı uygulanan bir politika olarak görürken (Tunaya, 2016: 136); Selim Deringil, aynı doğrultuda bir tanım yaparak, Müslüman coğrafyaları sömürgeleştirmiş Hıristiyan devletlere karşı uygulanan bir propaganda aracı olarak görmüştür (Deringil, 1985: 307). Tanımlar farklılaşsa da; Abdülhamid dönemi iç ve dış gelişmeler üzerinden politika değerlendirildiğinde İslamcılık politikasının daha çok dış politikaya yönelik uygulanan bir araç olduğu rahatlıkla görülebilmektedir. Arap topraklarının Osmanlı'da olduğu göz önünde bulundurularak, iç birliğe yönelik bir politika olarak görülse de; Arapları ayrılmaya teşvik eden kışkırtıcı hareketlerin emperyalist devletlerden geldiği ve sadece Arap toprakları değil Afrika, Orta Asya ve Güneydoğu Asya'da da uygulanan bir politika olduğu göz önünde bulundurulduğunda İslamcılık politikasının daha çok dışa yönelik olduğu görülmektedir. Ancak Osmanlılık politikasını da tamamen iç birliğe yani iç politikaya yönelik bir araç olarak görmek de hatalı olur. İç birliğin sağlanarak dışa karşı daha güçlü olmak gibi bir amaç da olduğundan dolayı olarak Osmanlılık da dışa karşı uygulanan politikalarından biri olarak görülebilir.

3. Osmanlı'nın İslami Kimliği ve Konstrüktivizm

İslamcılık politikası ile hem içe hem dışa yönelik oluşturulmaya çalışılan Müslüman ya da İslamcılık kimliğinin oluşum sürecine; Konstrüktivistlerin "kimliklerin sosyal etkileşimler sonucu oluştuğu" savı üzerinden bakıldığında bu durumun doğrulandığı görülür. 93 Harbi ile Sırbistan, Karadağ ve Romanya'nın İmparatorluktan kopması Osmanlılık politikasının başarısızlığını ortaya koymuş, bundan sonra bu politika terk edilmiştir (Cleveland, 2015: 154-156). Osmanlı İmparatorluğu gayrimüslim tebaasının büyük bölümünü oluşturan Balkan uluslarının bağımsız olması İmparatorluk nüfusunu Müslümanların lehine homojenleştirmiş, gayrimüslim tebaanın nüfusa yoğunluğu azalmıştır. 1820'lerde Müslüman nüfusun toplam nüfus içindeki payı %59.6 iken; bu oran 1870'lerde %68.9'a, 1890'larda %76.2'ye kadar çıkmıştır. İslamcılık fikri olarak daha öncelere dayansa da bir politika olarak kullanılması işte bu döneme yani nüfusun %80'inin Müslüman olduğu döneme denk gelir ki bu da İkinci Abdülhamid dönemidir (Turan, 2011: 65).

Müslüman nüfusun yoğunlaşması dışında İslam kimliğinin ön plana çıkarılmasını hazırlayan bir başka süreç toplumda oluşan dinsel tepkidir. Tanzimat ve Islahat Fermanlarıyla gayrimüslimlere çeşitli hakların verilip Müslüman tebaayla eşitlenmesi çabaları Müslüman tebaanın tepkisini çekmiş, toplumda gayrimüslimlere karşı bir tepki oluşmuştur. Sadece hakların verilmesi değil yüzyılın başından beri kurtuluşun arandığı batılılaşma hareketleri ve reformları sonucu yapılan birçok yenilik İslam'a aykırı olarak görülmüş, bu durum da mutaassıp çevrelerde tepkiye sebep olmuştur (Zürcher, 2015: 122-128). Toplumdaki bu dinsel tepkiyi gören aydın ve bürokrat kesim İslamcılık fikrini ortaya atarak durumdan politik olarak yararlanmayı düşündüler. İslamcılık bu manada oluşmuş bir kimliğin aydınlar ve bürokratlarca tanımlanmasından ve adlandırılmasından başka bir şey değildir.

Devletin İslamcılık kimliğini ön plana çıkarması sadece İmparatorluk toplumunun kendi iç etkileşimi sonucu değil İmparatorluk dışındaki Müslüman coğrafyalarda cereyan eden etkileşim ve olaylarda da şekillenmiştir. Sömürgeci devletlerin başında gelen İngiltere Müslümanların da yoğun yaşadığı Hindistan'a çok önem veriyor bu bölgenin elinde kalması için her türlü mücadeleyi

veriyordu. İngiltere, Hinduların başlattığı ayaklanmaya Müslümanların katılımını engellemek için Sultan Abdülmecid'den yardım istemiş; Padişah İngilizlerin İslam'ın ve Halife'nin dostu olduğuna yönelik bir yazı göndererek İngilizlerin yardım talebinde Halifelik gücünü kullanmıştır. İngiltere ayrıca Rusya'nın bu bölgeye yerleşmesini engellemek için yine Sultan Abdülaziz'den aldığı yazıya dayanarak hem Afganistan'da hem Hindistan'da İngilizlerin Halifenin ve İslam'ın dostu olduklarına yönelik propagandalar yapmıştır (Eraslan, 1999: 66).

Kimlik oluşumunu hazırlayan dıştan gelen bir başka sürece bakıldığında; Rusya da sömürgecilik faaliyetleri çerçevesinde 1860-1875 arasında Orta Asya Türk hanlıklarını ele geçirmeye çalışınca buradaki hanlıklar Osmanlı'dan yardım istemişlerdir. Rusların bölgede yaptıkları kıyımların haberleri İstanbul'a her ulaştığında toplumda Ruslara karşı bir tepki oluşmuş, dinsel duygular daha keskin hale gelmiştir. Bunun dışında Rusların Balkanlarda sürdürdüğü Panslavizm politikası, Müslüman kimliğinin ön plana çıkmasına sebep olan bir başka sebeptir (Eraslan, 1995: 74-78).

Sadece Rusların değil; İngiltere, Fransa, Almanya, Hollanda ve İtalya gibi diğer sömürgeci devletlerin de Müslüman coğrafyalardaki baskıları Halifelik makamının güçlenmesini beraberinde getirmiştir. Cava, Sumatra, Borneo, Singapur ve Hindistan gibi sömürgeleştirilmiş coğrafyalarda yaşayan Müslümanlar sık sık Müslüman kimliğine dayanarak İslam'ın koruyucusu olarak gördükleri Halifeden yardım istemişlerdir. Örneğin 1857 yılında Açe Hükümdarı Muhammed Gus Efendi'yi yardım talebi için Halife'ye göndermiştir (Akpınar, 2012: 87-90). Bahsi geçen diğer coğrafyalardan da bu ve benzeri yardım talepleri gelmiş bu durum hem Sömürge devletlerini tereddüde düşürmüş hem de Osmanlı'nın 19. yüzyıl denge politikasında kullanabileceği Halifelik makamının gücünü fark etmesini sağlamıştır.

İmparatorluk nüfusunun Müslümanların lehine bu şekilde homojenleşmesi Abdülhamit'in dikkatinden kaçmayacak, İslamcılık fikri politik bir araç olarak kullanılmaya başlanacaktır. Burada bizim için önemli olan Padişah'ın halifelik makamını ön plana çıkararak Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkmaya çalışan emperyal güçlerin sömürge kurdukları Müslüman bölgelerde sıkıştırılması ve bunun bir caydırıcılık unsuru olarak kullanılmasıdır. Padişah bundan sonra İslamlığı gerek ülkesindeki birliği sağlamak için bir bayrak olarak, gerek ülke dışındaki Müslümanlar için emperyalizme karşı bir karşı koyma aracı olarak düşünmeye başladı. Orta Asya'da, Kuzey Afrika'da, Hindistan'da ve Uzakdoğu'da Müslüman kimliğini ön plana çıkararak buralarda bu kimlikle destek toplamaya ve kendisini yıkmaya çalışan güçlere karşı mücadele etmeye başladı.

Sultan İkinci Abdülhamid dönemi ya da öncesi bütün bu iç ve dış hazırlayıcı faktörler görüldüğü üzere belirli bir sosyal süreç ve etkileşim sonucu belirmiş, İmparatorluk dış politikada kullanacağı İttihad-ı İslam politikasını toplumda oluşan bu kimliğe dayanarak oluşturmuş ve uygulamıştır. Konstrüktivist teorinin en önemli teorisini Alexander Wendt: Toplumsal kimliği, bir aktörün diğerlerinin bakış açısını alırken, yani bir toplumsal nesne olarak kendisine yüklediği anlam kümeleri olarak tanımlar (Wendt, 2017: 679-685) ki burada da Müslümanların sahip oldukları dinsel kimliği diğerlerine yani gayrimüslimlere karşı duydukları tepkiden ön plana çıkarmaları görülür. Hem sosyal etkileşim ve sosyal süreçler sonucu oluşması hem de diğerlerine karşı tanımlanan bir olgu olması ile İslamcılık kimliği, Konstrüktivist savlara uygunluk teşkil eder. Yani burada dinin politik bir araç olarak kullanılması bilinçli ve planlı bir çalışma ile değil; sosyal etkileşim süreçleri sonucunda doğal olarak oluşmuş ve ön plana çıkmış dini kimliğin Abdülhamid tarafından rasyonel olarak değerlendirilmesi durumu mevcuttur.

4. İslami Kimliğin Dış Politikada Uygulanması ve Konstrüktivizm

1856'dan sonraki iç ve dış gelişmeler toplumda din üzerinde bir farkındalık ve bu farkındalığın sonucu olarak bir kimlik oluşturmuş, İkinci Abdülhamid bu kimliğe dayanarak devletin ve makamın dini niteliğini ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Abdülhamid bunun farkında olarak Osmanlı'nın sosyal ve siyasal yapısının din üzerine temellendiği, Emirü'l-Müminin unvanının sultan ve padişahlık unvanından daha ehemmiyetli olduğu, Halife'nin bir sözünün 250 milyon

Müslüman'ı harekete geçireceği ve dinin yıkılmasının devletin yıkılması anlamına geleceği yönünde beyanlarda bulunarak İslam kimliğini devlet olarak benimsediğini açıkça göstermiştir (Eraslan, 1996: 66).

Teori kısmında da verdiğimiz gibi; Konstrüktivistlerin kimlik ve çıkar arasında tanımladıkları simbiyotik ilişki, İslamcılık kimliğinin İttihad-ı İslam politikası çerçevesinde uygulanması sürecinde açık bir şekilde görülmektedir. Zira bu dönemde Osmanlı'nın temel çıkarı yıkılmaktan kurtulmak ve kendisini yıkmaya çalışan emperyalist güçleri zayıflatmak ya da birbirine karşı denge unsuru olarak kullanmaktır. Bu çıkarların gerçekleştirilmesinde, doğal toplumsal süreçlerden geçerek oluşmuş dini kimliğin kullanılması çıkarların kimliği belirlemedeki rolünün en büyük kanıtıdır. Dolaylı olarak düşünülürse aynı zamanda burada kimliğin de çıkarı etkilediği yani kimliğe göre de çıkarların belirlendiği durumu da görülecektir. Zira devletin Müslüman olmayan coğrafyalar üstünde artık çok durmaması ve elde kalan Müslüman toprakların korunmaya çalışılması kimliğin çıkarları şekillendirmesine kanıttır. Yani oluşmuş kimliğe göre seçenekler arasından seçme ve vazgeçme durumları mevcuttur.

İslami kimliğin dış politikada uygulamaya konulduğu temel coğrafyalardan biri Hicaz bölgesidir. İngiltere burada hem halifeliğin Arapların hakkı olduğu yönünde propagandalar yaparak Osmanlı Halife'sinin etkisini kırmak hem de bölgeyi Osmanlı'nın elinden çıkararak Hac ibadeti sayesinde, sömürgeleştirdiği diğer Müslüman coğrafyalar üzerinde etkisini arttırmak istiyordu (Eraslan, 1995: 266-270). İngiltere'nin bu girişimlerine karşılık İkinci Abdülhamid sömürge ülkelerden gelen Müslümanlardan ücret alınmamasını, bu bölgelerden ya da çevre bölgelerden gelen ileri gelenlere çeşitli hediyeler takdim edilmesini, hacıların güvenliğinin sağlanmasını ve salgın hastalıklara karşı önlemler alınmasını buyurmuş ve uygulatmıştır (Eraslan, 1995: 269-275).

Mekke'nin hem İmparatorluğun saygınlığı hem de uygulanan İslamcılık politikasının başarısı için ne kadar önemli olduğunun farkında olan Sultan, bunlarla yetinmeyip Hicaz Demiryolu projesini başlatmıştır. Bu proje için bütün Müslümanlardan bağış kabul edilmiş, bu sayede Sultan'ın İslam Halifeliği niteliği güçlendirilmeye çalışılmıştır (Çetinsaya, 1999: 380). Bu proje ile hacca gidişi kolaylaştırmak, buraya ziyaretçi sayısını arttırmak, ticari ve taşıma faaliyetlerini kolaylaştırmak amaçlansa da temel hedef Osmanlı halifelik makamının koruyuculuğunu ve kapsayıcılığını göstermek ve benimsetmektir.

Politikanın uygulanışını sömürgeleştirilen bir başka Müslüman coğrafyası olan Kuzey Afrika ülkelerinde; Mısır'da, Tunus'da ve Fas'da görüyoruz. 1882'de İngiltere tarafından işgal edilen Mısır'da İngiltere, yerel gazeteler ve yöneticiler aracılığıyla Osmanlı aleyhine propagandalar yapmış, Osmanlı'nın etkisini burada da kırmak istemiştir. İkinci Abdülhamid buna karşı İslamcılık fikrinin önemli savunucularından Muhammed Abduh gibi Mısırlı din alimleriyle bağlantı kurmaya çalışmış, lehte kamuoyu oluşturmak maksadıyla bazı gazete çalışanlarına maaşlar bağlamıştır. Süveyş Kanalı'nın açılmasından beri bölgeyle ilgilenen Fransa ve Rusya gibi ülkeler ile diplomatik girişimlerde bulunarak İngiltere karşısında bir denge politikası yürütmeye çalışmıştır (Eraslan, 1995: 298-295; Mardin, 2011: 10-18)). Aynı şekilde Trablusgarp, Fas ve Tunus'da da tarikat ve kabile liderleriyle işbirlikleri yaparak emperyal devletlere karşı İttihad-ı İslam politikasını başarıya ulaştırmaya çalıştı (Sırma, 1990: 56-57).

Aynı şekilde Hindistan'da İslamcılık politikası gereği Şehbenderlikler kurulmuş, buradan öğrenciler kabul edilmiş, kıtlık gibi durumlarda yardımlarda bulunmuş ve Kuran-ı Kerim ve dini kitaplar dağıtılmıştır (Göksoy, 2011: 47). Sömürgecilerin sık sık baskılarına maruz kalan Cava, Borneo, Sumatra ve Seylan gibi Güneydoğu Asya ülkeleri çare olarak Osmanlı'dan yardım taleplerinde bulunmuş, Abdülhamid politikası gereği bu talepleri karşılamaya çalışmıştır.

Sadece Müslüman coğrafyalarında değil İttihad-ı İslam politikası gereği 1842 Nankin Anlaşması ile sömürgeleştirilmeye açık hale getirilen Çin'e de ulaşmaya çalışılmıştır. Sömürgecilere karşı kanlı eylemler gerçekleştiren Çinlilere karşı Almanya gibi sömürgeci devletler Müslümanların ayaklanmalara katılmamaları konusunda yardım istemişlerdir. Bunun üzerine Çin'e gitmesi için Mirliya Enver Bey görevlendirilmiştir (Akpınar, 2011: 110). Sadece Almanların talebi için değil milyonlarca Müslümanın bulunduğu ve sömürgeci devletlerin sıkıştığı bu coğrafyada Müslümanlarla bağlar güçlendirilmeye çalışılmış; sömürgeci devletlere karşı caydırıcı bir unsur

oluşturulmak istenmiştir. İkinci Abdülhamid ayrıca Çinli Müslümanlarca sevilen Van Kuan'ı başkente davet etmiş; Çin'deki Müslümanların dini alandaki eksikliklerinin giderilmesi için üç kişilik bir heyet Çin'e gönderilmiştir. Bununla da yetinilmeyerek bu hocaların girişimleriyle Darü'l-Ulûmü'l-Hamidiyye adıyla kapısında Osmanlı bayrağı dalgalanan bir okul inşa etmiştir (a.g.e., 111).

Sonuç ve Değerlendirme

Neorealizm ve Neoliberalizm gibi rasyonalist teorilerin uluslararası politikanın analizinde ihmal ettikleri sosyolojik faktörler Konstrüktivist teori ile analizlerde kullanılmaya başlanmıştır. Rasyonalist teorilerin uluslararası politikayı sabit ve verili kabullerle, güç, anarşi ve çıkar gibi değişmez olarak kabul ettikleri kavramlarla açıklamaya çalışmaları özellikle 1980'li yılların sonlarından itibaren meydana gelen birçok olayın açıklanmasında yetersiz kalmıştır. Bu ortamda kimlik, inanç, değer ve kültür gibi sosyal olguların da uluslararası politikanın şekillenmesinde etkili olduğunu, çıkar ve anarşinin değişmez değil bizzat bu sosyal olguların etkisiyle zaman ve mekan bağlamında değişebileceğini ileri sürmüşlerdir.

Bu çalışmada Konstrüktivizm teorisinin bütün tezlerine çalışmanın bütünlüğü açısından yer verilmedi. Ancak İslamcılık politikası bağlamında teorinin kimlik konusundaki iki önemli kavrayışı ele alındı. Bunlar;

1. Devletlerin kimliğinin verili olmadığı ve sosyal etkileşimler sonucu doğal olarak oluştuğu
2. Kimliklerin verili olmadığı gibi çıkarların da verili olmadığı; değişen kimliklere göre çıkar ve dış politikanın belirlendiğidir.

19. yüzyılda yıkılmaktan kurtulmanın bir çaresi olarak denenen İslamcılık politikasında İmparatorluk dini bir kimlik benimsemiş hem iç hem dış politikasını bu kimlik çerçevesinde belirlemiştir. 93 Harbinden sonra Müslüman nüfusun yoğunlaşması, Tanzimat döneminde gayrimüslimlerin ön plana çıkarılmasıyla bu kesime duyulan dini tepki, batılılaşma yeniliklerinin mutaassıp çevrelerde yarattığı hoşnutsuzluk İslami kimliğin doğal olarak oluşmasını sağlamıştır. Sadece iç koşullar değil 19. yüzyıl gibi sömürgecilik rekabetinin yüksek olduğu bir dönemde baskılara maruz kalan imparatorluk dışındaki Müslüman coğrafyanın Osmanlı'dan yardım talep etmesi de Halifelik makamı çerçevesinde dini kimliğin oluşumunu hızlandırmıştır.

Konstrüktivist teorinin, sosyal etkileşimler sonucu kimliğin oluşması fikri Osmanlı'nın İslamcılık politikası örneğinde rahatlıkla görülebilir. İslamcı kimlik hem içte hem de dışta özellikle toplumsal alanda meydana gelen işbirliği, uyum, baskı ve çatışma gibi sosyal etkileşim türleri üzerinden oluşmuştur. 93 Harbi sonrası devletin daha çok Müslüman nüfusa dayanmış olması iç toplumda dışa karşı İslami kimlik üzerinden bir dayanışma, uyum ve işbirliği meydana getirmiştir. İçte ortak payda İslam üzerinden gerçekleşen uyum, dayanışma ve işbirliği dışa karşı bir rekabet ve çatışma durumu olarak yansımış bu da yine ortak kimliğin oluşumuna hizmet eden diğer sosyal etkileşim türleri olmuşlardır. İslami kimliğin oluşumunda etkili olan diğer dış sosyal etkileşimlere bakıldığında; halifelik makamı çevresinde birleşen ve halifeyi İslam dünyasının önderi olarak gören kesimler de özellikle emperyal devletlerden gelen baskılardan dolayı İslami kimlik üzerinden bir etkileşim oluşturmuş, bu baskı neticesinde ortak bir kimlik meydana getirmişlerdir. Yani içte ortak bir paydada homojenleşen nüfus dışarıda kendine bir "öteki" yaratmış, bu öteki kimliği hem iç toplumda hem de kendini halifeye bağlı hisseden dış toplumda İslami kimlik çevresinde işbirliği, uyum ve dayanışma oluşturmuştur. Yani kimlik ile sosyal etkileşimler arasında karşılıklı bir beslenme hali meydana gelmiştir.

Bu ortamda ayakta kalmanın rasyonel bir sonucu olan İttihad-ı İslam politikası uygulanmış; sömürgeleştirilen Müslüman coğrafyalarda emperyalist devletlere karşı caydırıcı bir unsur olarak kullanılmıştır. Benimsenen yeni kimliğe göre çıkarlar değişmiş değişen çıkarlara göre de dış politika yeniden şekillenmiştir. Politikanın uygulandığı örneklerde de görüleceği üzere dini kimliğin gereği olarak daha çok Müslüman bölgelerin elde kalması üzerinde durulmuş, mücadele biçimi değişmiştir.

Konstrüktivist teorinin verilen savları Osmanlı'nın 19. yüzyılın sonunda, sosyal süreçler sonucunda oluşmuş dini kimliği devlet kimliği haline getirip, çıkarlarını ve dış politikasını bu kimliğe göre oluşturması sürecinde kendini göstermiş ve doğrulamıştır.

Kaynakça

- Ahmad, F. (2015). *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980*. Ahmet Fethi (çev.) Hil Yayınları.
- Akpınar, M. (2012). Emperyalizmle Mücadelede İç Ve Dış Politikanın Bir Enstrümanı Olarak I. Abdülhamid'in İslam Birliği Siyaseti, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36(2), 79-119.
- Akşin, S. (2017). *Jön Türkler ve İttihat Terakki*, İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Cleveland, W.L. (2015). *Modern Ortadoğu Tarihi*, Mehmet Harmancı (çev.), Agora Kitaplığı: İstanbul.
- Çetinsaya, G. (1999). İsmi Olup da Cismi Olmayan Kuvvet: II. Abdülhamid'in Pan-İslamizm Politikası Üzerine Bir Deneme", *Osmanlı VI*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Demirtaş, B. (2019). İnşacılık, Uluslararası İlişkilere Giriş içinde, Şaban Kardeş ve Ali Balcı (ed.), İstanbul: Küre Yayınları, 167-185.
- Deringil, S. (1985). II. Abdülhamid'in Dış Politikası, *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, II, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eraslan, C. (1995). II. Abdülhamid ve İslam Birliği, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Eraslan, C. (1996). Doğruları ve Yanlışlarıyla II. Abdülhamid, İstanbul: Nesil Yayınları.
- Eraslan, C. (1999). II. Abdülhamid ve Osmanlı Devleti'nin İslam Birliği Siyaseti, *Osmanlı VI*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Erdem, Ö. (2007). Feminizm, Haydar Çakmak (ed.), *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler içinde*, Ankara: Platin Yayınları.
- İnalçık, H. (2018). *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar Ayanlar, Tanzimat ve Meşrutiyet*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kara, İ. (1994). *İslamcıların Siyasi Görüşleri*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Lee, H. S. (1999). II. Abdülhamid ve Doğu Asya'daki Pan-İslamist Siyaseti, *Osmanlı II*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Mardin, Ş. (2011). *Türkiye'de Din ve Siyaset Makaleler-3*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2015). *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri*, İletişim Yayınları İstanbul.
- Nye, J. S., Welch, D. A. (2018). *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, Renan Akman (çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sander, O. (2008). *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Sırma, İ. S. (1990). II. Abdülhamid'in İslam Birliği Siyaseti, İstanbul: Beyan Yayınları.
- Smith, S. (1999). *History and International Relations*, Londra & New York: Routledge,
- Steve, S. (2007). *Introduction: Diversity and Disciplinarity in International Relations Theory*, Tim Dunne, vd. (ed.), *International Relations Theories: Discipline and Diversity içinde*, Oxford: Oxford University Press.
- Tanör, B. (2018). *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (2016). *Türkiyede Siyasal Gelişmeler (1876-1938)*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Turan, N. S. (2011). Panislamizm Ekseninde İkinci Abdülhamid Diplomasinin Uzakdoğu Asya Misyonu, M. Hülagü ve Ş. Batmaz (Ed.), *Devr-i Hamid içinde*, İstanbul: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 59-89.
- Viotti, P. R. ve Kauppi, M.V. (2017). *Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti*, Ayşe Özbay Erozan (çev.), İstanbul: Nobel Yayınları.
- Wendt, A. (1987). The Agent Structure Problem in International Relations Theory, *International Organization*, 41(3), 335-370.
- Wendt, A. (1992). Anarchy is What States Make of It, *International Organization*, 4(2), 391-425.
- Wendt, A. (2003). *Social Theory of International Politics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Wendt, A. (2017). Ortak Kimlik Oluşumu ve Uluslararası Devlet, *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler içinde*, Esra Diri (hızl.), Emre Erşen (çev.), İstanbul: Der Yayınları, 679-707.
- Yalvaç, F. (2017). *Uluslararası İlişkilerde Teori Kavramı ve Temel Teorik Tartışmalar*, Ramazan Gözen (Der.), *Uluslararası ilişkiler teorileri içinde*, 31-65.

Zürcher, E. J. (2015). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, Yasemin Saner (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Extended Abstract

Aim and Scope

According to constructivists; Identity has a great influence on the interests and foreign policies of states. The aim of this study is; Islamism, which was the defining identity of the Ottoman Empire in the 19th century, is handled through the claims of the constructivist theory about identity.

Methods

In this study, a historical-descriptive method was used. In this context, first of all, the concept of identity of the theory of Constructivism is discussed. In this context, first of all, the concept of identity of the theory of Constructivism is discussed. Then, the emergence of the idea of Islamism and how it was constructed as an identity were examined. Finally, it is discussed how the identity that is formed affects the foreign policy of the state.

Findings

The main finding: The Islamic identity of the Ottoman Empire was formed within social processes and this determined the foreign policy of the Ottomans. Besides; It has been achieved that the claims of constructivism on identity are confirmed on the basis of case in terms of foreign policy.

Conclusion

In order to avoid collapse in the 19th century, the Empire adopted a religious identity and determined both its domestic and foreign policy within the framework of this identity. This identity was formed at the end of the 19th century as a result of the loss of territory in Europe and the Ottoman population relying on Muslims. In this way, this Islamic identity, which was formed as a result of a social process, began to be used as a remedy for salvation, especially in foreign policy. He tried to use the Muslims in the colonial lands as a political force against the colonial states and to create a power and balance against them. In this way, just as the constructivist theory claims; socially formed identity was the main determinant of the foreign policy of the state.